OM STUDIET AF ARBEJDSKAMPE – EN DISKUSSION[1]

Margit Groth, Herman Knudsen og Kurt Leihardt.[2]

Arbejdskampe som indfaldsvinkel til studiet af arbejderbevægelsens historie

Kurt
Jeg mener, at relationen mellem medlemmer og fagorganisation, hvordan medlemmernes interesser egentlig sætter sig igennem fagorganisationerne, er blevet koblet ud af de fleste danske fagforeningsanalyser, og man har i stor udstrækning fokuseret på relationen mellem det politiske system og LO, hvilket bl.a. har givet sig udslag i forrædderiteserne. Det interessante ved studiet af arbejdskampe er, at man her faktisk kan få materiale om, hvad der egentlig rører sig i medlemskredsen, om relationen mellem medlemmer og fagorganisation, mens meget andet materiale ofte ikke siger noget om, hvad det er for problemer, der gør sig gældende ude på arbejdspladserne.

Margit
Jeg synes også det afgørende, når man studerer arbejdskampe, er, at man får udtryk for arbejderklassens selvstændige klassepraksis. Man får fat i nogle situationer, hvor arbejderklassen har sat sig til modværge mod angreb fra kapitalistklassen eller fra statsmagten, altså en eller anden form for en vis organiseret protest, der er udtryk for en vis form for solidaritet mellem de arbejdere, som står i kamp. Derfor er de meget vigtige at analysere ud fra et socialistisk perspektiv. Der ligger nogle muligheder i dem, fordi de er udtryk for en protestsituation, hvor man stiller sig aktivt til modværge, og samtidig afspejler de en vis form for solidaritet og organisering inden for klassen. Det gælder selvfølgelig specielt, hvis man ser på strejkesituationer, som jo udgør en meget stor del af arbejdskampe samlet, at der er her tale om et totalt brud med arbejdssituationen, hvor man nægter at føre arbejdet videre. Det giver nogle *muligheder* for bevidsthedsændringer, og strejker kan være et virkeligt magtmiddel i en socialistisk strategi fremover, fordi man har mulighed for at ramme arbejdsgiverne med nedlæggelse af arbejdet.

Herman
Jeg tror alligevel ikke, man kan få hele det hul, der mangler med hensyn til at have medlemmerne med i arbejderbevægelsens historie, udfyldt ved at inddrage arbejdskampe. Arbejdskampe er kun en del af den samlede

livssituation for de forskellige dele af arbejderklassen og også kun en del af de erfaringer og den bevidsthed, der dannes. Men jeg mener, at arbejdskampe har en speciel betydning ud over det, de rent kvantitativt fylder, på den måde, at man måske kunne sige, at arbejdskampe i høj grad er »sandhedens øjeblik«. Det er her nogle latente modsætninger og konflikter bliver manifesteret, det er her hvor de ting, der eksisterer hele tiden som forskelle og uoverensstemmelser, de virkelig bliver til klare modsætninger. På den måde tror jeg, at de er en vigtig nøgle til at forstå noget af dynamikken i arbejderbevægelsens historie. Jeg mener også, at man kan vise, at arbejdskampe virkelig er forudsætninger for mange af de institutioner og organisationer og meget af den lovgivning, der findes på arbejdsmarkedet. Dem kan man føre tilbage til forskellige konflikter og forskellige konfliktperioder. Men i den reformistiske arbejderbevægelses historieskrivning bliver oprindelsen til de regler, love og institutioner, vi har i dag, ligesom visket ud.

Arbejdskampes bevidstheds- og organisationsændrende betydning

Margit

Hvis man ser på arbejdskampe i forhold til de øvrige livssituationer, som du er inde på, så synes jeg, det er karakteristisk, at det netop ofte medfører nogle stærke konfrontationer med det omgivende samfund. Man kan sige, at det at nedlægge arbejdet *kan* være et meget større magtmiddel end f.eks. forskellige former for boligaktioner, fordi produktionen kan rammes. Aktionerende arbejdere kommer i konfrontation med både arbejdsgivere, med dele af statsmagten i form af arbejdsretten og regeringen, evt. med Socialdemokratiet og massemedierne, dvs. der bliver en meget kraftig konfrontation i forhold til forskellige andre former for kamp, og i denne konfrontation kan der så ligge nogle muligheder for en bevidsthedsændring. En sådan konfrontation kan også medføre en meget stor splittelse mellem de aktionerende arbejdere, der bliver sat over for et enormt pres udefra, men der ligger også en mulighed for en erkendelse af modsætningerne.

Kurt

Man skal passe på med at generalisere. De arbejdskampe, der får et sådant forløb med stærke konfrontationer drejer sig i øjeblikket om 10 om året. De allerfleste strejker varer 1 eller 2 dage, hvor der sjældent bliver formuleret særlig eksplicitte krav, og hvor man pludselig nedlægger arbejdet og hurtigt genoptager det igen. I de fleste tilfælde oplever vi, at der næsten ingen aktivitet er efter strejken. I mange tilfælde er strejken blevet

slået ned, fordi fagorganisationen ikke bakker den op eller direkte vender sig imod den, jvf. f.eks. Storno og Sabro ØB.[3] Med en lidt anden politisk konstellation i flere forbund – så forbundene var på de strejkendes side, som f.eks. under BT-konflikten[4] havde vi nok set en anden udgang på en del kampe. Den eneste gang, hvor vi nok virkelig kan se en sejr i forbindelse med en strejke, der ikke bakkes op af forbundet, er porcelænsstrejken i 1976.[5] I alle andre situationer, hvor strejkende ikke har haft organisationerne med sig på en eller anden måde, har kampene ført til nederlag.

Herman
Jeg tror da også, at langt hovedparten af det skred, der sker under arbejdskampe, det er en aktivitet, der daler igen bagefter til det sædvanlige niveau, men jeg tror ikke, jeg er helt enig i det billede, du maler af de danske arbejdskampe. Du nævnte f.eks. Sabro ØB, og der mener jeg, det er rigtigt, at de blev smadret på arbejdspladsen, men det er også rigtigt, at der her en hel del år efter eksisterer en syndikalistisk organisation i Århus (S.A.K.), der er udsprunget af den konflikt, og hvor de ledende aktivister i hvert tilfælde i starten var Sabro ØB-folk.[6] På samme måde mener jeg, at Uniprint-folk[7] er dukket op igen i andre sammenhænge, og stilladsarbejderfolk[8] er nu aktiv med i asfaltarbejderkonflikten.[9] Jeg mener netop, det er kendetegnende for nogle af de langvarige konfrontationer, at der er en vis aktivitet bagefter, at der bliver bygget noget op. Jeg tror selvfølgelig, det er meget afgørende, hvilken baggrund de forskellige arbejdergrupper har, hvordan konstellationerne er i deres fagforbund. Det er typisk, at inden for så stærke socialdemokratiske bastioner som Metalarbejderforbundet og Slagteriarbejderforbundet, der har de mange strejker ikke ført til nogle ændringer, i hvert tilfælde ikke på forbundsplan, men derimod kan man se organisationsdannelser som Arbejdersolidaritet[10] som en udløber af slagteristrejkerne, og man har set S.A.K. og hele strejkestøttekomitebevægelsen, som udløber af nogle af de strejker, som ikke vandt indpas i fagbevægelsen. Derimod mener jeg, det er omvendt inden for de grafiske fag, at den aktivitet der her opstår under strejker, den bliver i langt højere grad fastholdt inden for fagbevægelsens struktur.

Kurt
Derfor er det også væsentligt på en eller anden måde at kombinere strejkeanalyserne med analyser af, hvordan strejker kan fortsætte i alternative organiseringer, eller hvorledes de kan kanaliseres ind i forbundene. Inden for de grafiske fag og f.eks. også hos bryggeriarbejderne har man kanaliseret al støtteaktivitet hen omkring fagorganisationerne, mens der f.eks. under Uniprintkonflikten blev dannet selvstændige organiseringer (støttekommiteer). Derimod har slagteriarbejderstrejkerne i stor udstrækning været strejker, der ikke har ført til aktivitet bagefter. De har ikke haft nogen som helst effekt på forbundet ud over en vis repressiv tolerance, idet fagbladet Slagteren blev åbnet for debatten om miljøspørgsmål. Det

eneste, der er sket i det forbund, er, at dets blad er blevet gjort bedre: Det er større, bedre papir, og der er blevet ansat en journalist.

Margit
Man havde dog Arbejdersolidaritet som en udløber af slagteristrejkerne, der var et forsøg på at etablere en koordination mellem de forskellige strejker. I starten havde man jo de helt store visioner omkring det, men nu må man jo erkende, at det er faldet til jorden, og at det stort set ikke eksisterer mere.

Herman
Jeg mener, at du har lavet noget i din strejkeanalyse,[11] der giver et eller andet fingerpeg i retningen af, hvad der sker med slagteriarbejderne og andre grupper, du karakteriserer som svage grupper, dvs. folk som står meget svagt på arbejdspladserne, og også politisk er meget svage. Det er de grupper, der ikke er i stand til at kanalisere kritikken og modstanden ind i forbundet, så det får konsekvenser der. Så forsøger de nogle helt nye organisationsdannelser, men de smuldrer som regel, fordi man ikke har nogle faglige traditioner.

Margit
Det man forestillede sig dengang og som venstrefløjen også havde nogle optimistiske håb om var jo, at Arbejdersolidaritet også kunne udvides til andre grupper af arbejdere.

Kurt
Da Arbejdersolidaritet blev dannet, var den faglige strategisk-taktiske diskussion også svagt udviklet. Foreningen forsøgte at udvikle en strategi om, hvordan arbejdsretten skulle bekæmpes. Dette førte meget hurtigt til en splittelse, om man også skulle forsøge at inddrage socialdemokrater i arbejdet. Hovedpointen i denne historie var vel nok den erfaring, at man ikke kan gennemføre en effektiv indsamling på mindre end 10 dage, og på det tidspunkt vil de allerfleste strejker være brudt sammen. De kampe, Arbejdersolidaritet egentlig nåede at operere i forhold til, før de brød sammen, kan tælles på to hænder. F.eks. nåede flere af lokalkomiteerne aldrig at få arbejdet i forhold til en strejke, før den var brudt sammen. Det er næsten umuligt at have en sådan organisation til at køre i længere tid på grund af strejkestrukturen, med de mange kortvarige strejker.

Herman
Problemet var vel, at man ikke fik dannet en tilstrækkelig stor fond, som igen hænger sammen med, at der ikke var tilstrækkelig mange, der sluttede op i sympati. Ideen var vel også, at man havde en konfliktfond på forhånd, så det første man gjorde ved en strejke var, at man kom med 10

eller 50.000 kr., som man havde i fonden, og så startede man derudover indsamlingen, på samme måde som 1. Maj Fonden[12] fungerer i dag.

Margit
Det er klart, at slagteriarbejderne kan karakteriseres som en svag gruppe arbejdere, og der er mange 1. generationsarbejdere blandt dem, fordi slagterierne ligger så spredt ude i landet. Det vil sige, at det netop er områder, hvor man ikke har faglige traditioner og ikke har kamptraditioner.

Kurt
Jeg synes, den lokale faglige strukturs betydning for arbejdskampe er interessant i denne sammenhæng. Inden for Slagteriarbejderforbundet er den decentrale struktur fantastisk svag. Man har i forbundet meget små afdelinger, hvorfor man ikke kan have ansat en heltidsformand i hver afdeling. Formændene må derfor udføre formandsjobbet i fritiden. Afdelingsformanden skal endvidere være tillidsmand på den største virksomhed, hvilket betyder, at han fuldstændig er i lommen på denne virksomhed. Den meget svage decentrale struktur gør, at der ikke er nogen til at samle strejkerne – eller de krav der ligger bag – op og udnytte mobilisering og utilfredshed til at kanalisere en forhandlingssituation frem, som kan give et positivt resultat. Hvis vi derimod ser på værfterne, findes her en stærk decentral struktur, der gør, at en utilfredshed relativt let kan kanaliseres over i en forhandlingssituation, der kan afkaste nogle gevinster. En anden ting, der mangler forskning omkring er, hvordan kommunikationen og erfaringsopsamling foregår mellem de forskellige grupper af arbejdere. Her har man tit på fornemmelsen, at den foregår uden om forbundene.

Herman
Med hensyn til at strejker kan virke splittende på de aktionerende indbyrdes, så tror jeg, at det gør sig mindst gældende i de langvarige strejker, hvor alle er involverede. Strejken er så langvarig og så kollektiv en sag, at bevidstheden omkring den også bliver kollektiv. Der sker ikke nogen polarisering af erfaringerne, fordi de hele tiden bearbejdes kollektivt. Men det er ikke alle, der bliver aktive bagefter, det er stadigvæk kun et mindretal, og flertallet bliver stort set passive, som de var før, men nok med en noget anden bevidsthed. Jeg tror snarere, at polariseringen i erfaringer kommer i mere kortvarige strejkesituationer, og på steder, hvor det ikke er alle arbejderne, der er med f.eks. Meatcut-strejken[13] i Aalborg, hvor de relativt højtlønnede mandlige arbejdere var parat til at strejke, og hvor de noget lavtlønnede kvindelige arbejdere ikke var nået til det punkt, hvor man ønskede at strejke, hvor man var decideret splittet omkring den, og hvor så de, der ikke var med i strejken, bagefter kunne få nogle indstillinger imod at strejke bekræftet. Jeg kender en

anden holdning. Det er modstanden imod de proteststrejker, der er arrangeret af en del af venstrefløjen i fagbevægelsen, så snart der er indgreb fra regeringen, og som regel uden et perspektiv om at føre disse strejker til en ændring af situationen, men udelukkende for at protestere. Der ved jeg, at mange arbejdere siger, at den slags nytter ikke, at det gider vi ikke, og det kan så smitte over på, at man tror, at det i det hele taget ikke nytter at strejke.

Margit
Det med at en langvarig strejke skaber en bevidsthedsændring skal tages med forbehold. Jeg havde i foråret 1976 kontakt med en, der arbejdede på Den kgl. Porcelænsfabrik, hvor der i 1972-73 fandt en af de første store langvarige strejker i Danmark sted, og hvor der virkelig var stor opbakning og mobilisering.[14] Hun havde været aktiv i strejken og gav da en meget negativ rapport fra arbejdspladsen. Dels var en del af de aktive arbejdere blevet fyret, dels var hele solidariteten blevet brudt op, og stemningen i det hele taget over for det at være venstreorienteret var fantastisk negativ i forhold til det, man havde oplevet i den store strejke i 1972-73. Men ca. 3 mdr. efter at jeg havde fået denne rapport, brød den næste store strejke ud på Den kgl. Porcelænsfabrik. Disse ting sagde mig noget om det vanskelige ved uden videre at koble bevidsthed og strejker sammen, fordi på den ene side ville man have forventet, at der skete et bevidsthedsskred fra den store strejke i 72-73, på den anden side har man også en tendens til at sige, at når der bryder en så stor strejke ud med så stor mobilisering, så er det udtryk for, at der har eksisteret en eller anden form for socialistisk eller faglig bevidsthed på en eller anden måde. Siden fik jeg igen en rapport i vinteren 1977 – det var ganske vist ikke fra en, der arbejdede der. Den var næsten lige så nedslående, som den jeg havde hørt i foråret 1976: At nu var solidariteten igen svækket derovre, og at der ikke var ret meget igen, af det man havde opbygget derovre ved strejken i 1976. Men der er her selvfølgelig igen tale om en af de grupper, som jeg har betegnet som de svagere grupper af arbejdere. Det viser i hvert tilfælde noget om, at selv ved de store og langvarige strejker med den store mobilisering, der skal man være varsom med at konkludere om, hvad der sker. Jeg synes generelt, at det er et område, der er meget lidt belyst, og det kunne være meget spændende at få lavet en undersøgelse af det, for man har en tendens til at fokusere på, hvad der sker lige kort efter en strejke og ikke se på langtidsvirkningerne.

Herman
Jeg vil indrømme, at vores analyse af arbejdskampe i England[15] er for optimistisk. Det hænger til dels sammen med, at vi bevidst har forsøgt at tage toppen af kampene for at følge dem, der gik længst, og dem, der havde størst konsekvens. Vi har heller ikke forsøgt at finde ud af, hvad der egentlig skete i de mere kortvarige strejker. Der er ligesom to ting i

den bevidsthedsudvikling, der sker i en arbejdskamp, man må fremhæve. Det ene er noget med større indsigt i, hvordan forholdene fungerer, og hvem der er klassefjenden, og hvem der er vennerne, og det andet er noget med selvtillid, forstået som kollektiv selvtillid. Jeg tror mange gange, at den følelse, der opstår under en strejke om, at sammen er vi stærke osv., det er den, der forsvinder relativt hurtigt efter, at strejken er forbi, tilbage har vi så indsigten, men det kan være fantastisk svært at håndtere den indsigt og bruge den til noget. Det kan være fantastisk hårdt at være politisk aktiv over en længere periode, hvor man ikke kan se nogen resultater af sit arbejde. I en strejkesituation kan resultaterne af ens anstrengelser ofte ses, mens hvis man går ind i mere vedvarende faglig politisk arbejde, så kan man i hvert tilfælde ikke umiddelbart se resultaterne af sin indsats. Jeg tror, mange på grund af arbejdspres og på grund af den generelle magtesløshed i arbejdssituationen ligesom falder tilbage i den passive rolle, men egentlig nok har vundet en større indsigt i kampe, som måske også gør, at de vil gå stærkere ind i den næste kamp, hvis der ellers kommer en næste kamp.

Margit
Nu vil jeg nødig sidde som permanent lyseslukker, men lige efter BT-konflikten snakkede jeg med en, der arbejder i den grafiske branche. Hun berettede, at der har været en fantastisk desillusion efter den konflikt, og der var mange arbejdere, der havde forladt Berlingske Tidende i desillusion over konfliktens resultat. Jeg synes, der er to sider af strejken eller arbejdskampen, som er vigtig fra et socialistisk perspektiv. Den ene er selvfølgelig spørgsmålet om bevidsthedsændring, som vi har snakket om. Den anden er spørgsmålet om kampen som et magtmiddel, hvor jeg mener, at det, at man kan nedlægge arbejdet, adskiller strejkebevægelser fra andre forskellige former for bevægelser. Det, som jeg kom frem til i min analyse, var, at der er 2 måder at bruge strejkevåbnet på, hvor vi på den ene side har de mere svagtstillede arbejdere, som står i en svag position, og som i højere grad bruger strejkerne spontant som en reaktion mod nogle overgreb, og som ikke har nogen større organisering og koordinering af strejkerne. Det vil muligvis ofte være i de situationer, vi får de langvarige strejker, og måske er de strejker bedre til at give en bevidsthedsændring – selv om det ikke altid gælder. På den anden side har vi så strejken, som den mere bliver brugt blandt de stærke arbejdsgrupper, hvor det ofte vil være proteststrejker eller, en række koordinerede strejker som et middel i en forhandlingssituation. Der fandt jeg et eksempel som typografernes overenskomstforhandlinger i 1971. Det var noget, man overhovedet ikke havde snakket eller skrevet om. Typograferne foretog en lang række koordinerende strejker op til overenskomstforhandlingerne, hvor man samtidig med at forbundet forhandlede forsøgte at presse nogle resultater igennem. Det er den anden side af strejken, at man bruger den som et magtmiddel til at få nogle resultater igennem med.

Man kan så diskutere, hvilken form for strejker, der er mest effektive. Der synes jeg, man på venstrefløjen har haft tendens til at fokusere på netop de langvarige strejker, som måske giver nogle større konfrontationer og måske også har nogle større bevidsthedsændringer. Men den koordinerede og organiserede strejke er måske mere effektiv til at opnå nogle forbedringer i klassens situation. Det synes jeg er den anden side af strejken, som også er vigtig at få med

Herman
Jeg kan udmærket godt forstå desillusioneringen efter BT-konflikten, fordi det rent faktisk var et nederlag i forhold til de mål, de havde sat sig og også i forhold til de forhold, der var før strejken. Det var en defensiv kamp, som de i hvert fald delvis tabte. Her har man også et eksempel på en gruppe, som netop gennem år har opbygget nogle styrkepositioner stort set uden at anvende strejken, men udelukkende i kraft af, at man havde et stærkt arbejderkollektiv, som kunne sikre nogle rettigheder omkring arbejdsforhold og løn, hvor strejken så kun bliver et mødmiddel man bruger, når de normale metoder ikke er tilstrækkelig virksomme.

Margit
Det er vel ikke helt rigtig, at man stort set ikke har anvendt strejker, for i min undersøgelse finder jeg en høj strejkefrekvens blandt typografer. Men det er rigtig, at de arbejdere, der står stærkere, og det vil tit være faglærte, bruger det mere i en nødsituation, hvor man ikke kan komme igennem på anden måde. Jeg fandt et andet resultat, der undrede mig, nemlig, at inden for bygge- og anlægssektoren var der i denne periode en meget betydelig faglig aktivitet. Der var stærke protester mod den borgerlige regering, der var resolutioner, og man mødte op og protesterede i Folketinget, men der var et meget lavt strejkeniveau. Det var sådan lidt i modstrid med, hvad man i øvrigt ved om bygge- og anlægssektoren, hvor f.eks. DKP også har nogle bastioner. Det, mener jeg, kan tolkes i retning af, at man netop stod så stærkt, at man kunne få sine krav igennem uden at bruge strejkevåbnet. Det vil altså sige, at netop det, at man ikke strejker, det kan lige så vel være tegn på en styrkeposition, en stærk faglig bevidsthed og tilslutning til den politiske venstrefløj.

Kurt
Det slog også mig, da jeg læste din undersøgelse, hvor fantastisk vanskelig kvantitative strejkemål er at bruge som indikator for noget som helst. Høj strejkefrekvens kan både betyde en styrkeposition, en svag position, en udviklet faglig bevidsthed, en manglende faglig bevidsthed osv.

Proteststrejker

Margit
Man kan konstatere, at de faglig stærke grupper i større udstrækning står bag arrangementer af proteststrejker og koordinerede strejker, hvor man f.eks. over hele landet i løbet af en kort periode nedlægger arbejdet i 24 timer samtidig på en hel masse virksomheder. Jeg mener også, at Shorter og Tilly i deres franske undersøgelse[16] er inde på noget af det samme, at de faglærte forbund ikke bruger strejken så meget, men kun bruger den, når andre midler er sluppet op, når man ikke kan få sine krav igennem på anden måde, mens netop det, man betegner som massearbejderne, i større udstrækning bruger den spontane strejke.

Kurt
I den danske strejkebevægelse igennem 70'erne er der en tendens bort fra kampe, der udspringer af virksomheden i sig selv og mod proteststrejker mod politiske forlig, regeringsdannelser, overenskomstforhandlinger o.lign., altså mod noget der foregår på et organisationsniveau eller i statsapparatet. Det er et karakteristisk træk, at man i højere grad bevæger sig imod en strejkestruktur som den franske med flere politiske strejker.

Margit
Det hænger selvfølgelig også sammen med, at der er flere indgreb på arbejdsmarkedet. På den ene side får man indkomstpolitik, og man får indgrebet med et blokadecirkulære[17] og sådan nogle ting, der gør, at f.eks. lønstrejker kommer til at rette sig imod den politiske magt i større udstrækning.

Kurt
Din konklusion er netop, at det især skulle være de bedre organiserede arbejdere, der bruger denne form for strejker. Det er så spørgsmålet, om det holder hele vejen gennem 70'erne, om der ikke sker en udjævning, sådan at det faktisk bliver alle lag, der bruger denne form for strejker?

Margit
Min konklusion er, at de bedre stillede eller stærkere dele af arbejderklassen og samtidig dem, hvor de venstreorienterede partier står stærkest, de bruger i højere grad strejken i en bevidst protest, ved at man stiller et mål op, og så kører man en kortvarig protestdag. Man kan illustrere det ved strejken på Den kgl. Porcelænsfabrik i 1976. De kørte en lønstrejke på kravet om mindsteløn på 31,50 kr. i timen og efter nogen tid, så kom Formandsinitiativet[18] ind og støttede strejken, og andre dele af arbejderklassen prøvede at bakke den op og prøvede at køre den ind som en kamp mod indkomstpolitik. Men da understregede tillidsrepræsentanten på

porcelænsfabrikken, at det ikke var nogen politisk strejke, og man søgte at undgå at få politiseret den for meget, fordi den basis, man havde, ikke var særlig bevidst, mens de stærke arbejdere, som f.eks. Formandsinitiativet forsøgte at politisere strejken.

Kurt
Jeg mener, man må skelne mellem to former for proteststrejker. Inden for minimallønsområdet, f.eks. i jern- og metalindustrien, hvor der findes fagligt bevidste arbejdere, vil man se, at der findes en hel del proteststrejker, som kører offensivt i forhold til virksomhederne, fordi der er løfteparagraffer, lokale lønforhandlinger osv. Mens omvendt: Hvis man ser på proteststrejker, der er vendt mod staten og mod overenskomstforhandlingerne. De strækker sig over hele området og vil i stor udstrækning være defensive strejker. Disse to former for proteststrejker har også vidt forskellige funktioner. De lokale virksomhedsinterne proteststrejker har en funktion i forbindelse med et længere forhandlingsforløb. Proteststrejkerne i forhold til staten har i høj grad et mediemæssigt spontaneitetsudbrud, hvor man siger: »Nu er det for groft«, – og går hjem én dag, hvorefter Formandsinitiativet prøver at perspektivere kampen. Sondringen mellem disse to former må videreudvikles, hvis man skal have et mere præcist billede af strejkestrukturen.

Margit
Det, som jeg har understreget som element i proteststrejker, er på den ene side, at de er planlagt på forhånd, at de er forholdsvis velorganiserede, og at de er koordinerede mellem en hel række forskellige arbejdspladser i modsætning til de andre strejker, plus at deres mål retter sig mod nogle generelle krav for hele arbejderklassen eller inden for et helt fag f.eks. typograferne. Det er det aspekt, jeg trækker op i modsætning til de spontane virksomhedsnære strejker.

Kurt
Hvis vi tager auguststrejkerne i 1976 eller majstrejkerne i 1974 eller strejkerne i forbindelse med regeringsdannelsen i 1978, har de så været koordinerede?[19] Det har de vel lige netop ikke. De har i høj grad bare været strejker, hvor man har sagt: »Nu går vi hjem«, og så har man strejket nogle dage. Først efterfølgende er strejkerne søgt koordineret. Der er således ikke tale om på forhånd koordinerede strejker, ikke om bevidste strejker. Omkring overenskomstforhandlingerne på det grafiske område, dér er det sikkert rigtigt.

Herman
Man kan alligevel sige, at de har været politisk koordinerede. Det sker ved at folk omkring DKP og SF i den slags situationer netop øjeblikkelig ringer sammen og sætter et eller andet i værk, hvad enten det nu sker i

Formandsinitiativet eller det sker mellem værfternes tillidsmænd, eller hvad der nu er kommunikationsvejen. Man kan nok generelt sige, at det netop udspringer af faglige folk, som ligger til venstre for Socialdemokratiet, måske lige med undtagelse af majstrejkerne i 74, som havde et bredere grundlag, netop fordi det var en borgerlig regering, man var imod.

Margit
Jeg ser også noget på, hvem der har været drivkræfter eller taget initiativet. Der kan godt være en hel række grupper med, men hvis man skiller ud, hvem der er initiativtagere, så vil det netop være de grupper, som du nævner. Men det er da klart, at der også foregår virksomhedsnære aktioner inden for de stærke arbejdergrupper. Det jeg har skilt ud er, hvem der hovedsagelig deltager i de koordinerede strejker i forhold til de andre strejker.

Analyser af arbejdskampe set i forhold til analyser af den totale klassekampsituation

Herman
På den ene side, så skal man naturligvis have arbejdskampe med i en analyse af arbejderbevægelsens historie, men der ligger så den fare i det, at man kommer til at fokusere for meget på dem, og på den måde får man et skævt billede af den samlede klassekamp i retning af, at man kommer til at lægge vægt på en eller anden militant tradition i arbejderklassen. Det er sådan set at gå i den modsatte grøft, som hvis man udelukkende interesserer sig for organisationernes udvikling. Det, der ikke kommer med ved analyser af arbejdskampe, det er hele den del af klassekampen, der så at sige foregår inden for det fagretslige system, inden for de spilleregler, der er aftalt mellem parterne, hele overenskomstspillet, alle de konflikter, der kører mellem LO og DA på en række punkter. Det spil, der kører mellem Socialdemokratiet og de borgerlige partier og de reelle modsætninger, der ligger her, de glider meget nemt ud af billedet. Jeg mener, man må have begge dele med. Man må både have de relativt selvstændige bevægelser, der udspringer omkring arbejdskampe med, og man må have det mere etablerede og regulerede klassekampsfelt med, og så selvfølgelig også have dialektikken mellem de to sider med, fordi jeg mener, at hvis man skal forstå udviklingen i den ene side, så har det meget at gøre med udviklingen i den anden side. Bare et lille eksempel, der kan illustrere det. Jeg tror, at den ændring i arbejdsretloven i 1973, der gav nogle muligheder for at strejke op til 2 dage, uden at man fik bod, har spillet enormt meget ind på strejkemønstret siden. Der er fantastisk mange strejker, der standser inden det punkt, fordi man ved, at så undgår man bod.

Margit
Der ligger en fare i at isolere arbejdskampe for meget. Det er meget væsentligt at analysere dem i en helhed og analysere det, som de er en reaktion på f.eks. kapitalistklassens angreb. I har været inde på i jeres analyse, at på den ene side er arbejdskampe en *aktion*, på d en anden side er de en *reaktion* på et eller andet. Hvis man fokuserer for meget på selve arbejdskampen, kan man netop måske komme til at overvurdere aktionsaspektet og undervurdere den som en reaktion på nogle overgreb, som netop mange af de mere militante strejker kan være. På den anden side er det også klart, at hvis man skal analysere de politiske muligheder, der ligger, så er det vigtigt at fremdrage forskellige andre former for klassekampsaktiviteter, hvad der sker på det politiske niveau, bevægelser i de politiske partier, forskellige former for demonstrationer eller resolutioner eller andre former for aktioner ud over arbejdskampe.

Kurt
Det er klart, at hvis man udelukkende fokuserer på arbejdskampe, så får man simpelt hen ikke fat i, hvorfor reformismen har så stærkt et tag i den danske arbejderklasse. Så er det, vi får disse fuldstændig fordrejede analyser, hvor det egentlig ikke kan forklares, hvorfor der er arbejdsfred i alle de millioner af arbejdstimer, der ikke strejkes. Problemet i mange af de bøger, der er skrevet om enkeltstrejker, er, at de giver et alt for optimistisk indtryk af styrke.

Herman
Der er måske et analyseniveau, man kunne pege på, som burde opdyrkes noget mere, og det er det lokale fagforeningsniveau. Jeg tænker på sådan noget som de lokale krav, der bliver opstillet og diskuteret på de lokale generalforsamlinger. Her er problemerne nogle andre end dem, der fremtræder i forbundenes top. Der sker her en kraftig selektionsproces, og man kan sige, at det lokale fagforeningsniveau ligger mellem basisaktioner som strejker og forbundsniveauet.

Margit
Man kan også pege på andre områder, som kunne undersøges, f.eks. andre former for basisaktiviteter, som faglig aktivitet omkring klubber, tillidsrepræsentanter og sikkerhedsrepræsentanter, og hvordan den hænger sammen med strejkeaktiviteten.

Kvalitative og kvantitative arbejdskampsstudier

Kurt
De kvalitative strejkeanalyser har som regel begrænset sig til at analysere nogle få langvarige spidskampe. Derved får man et udsnit, som ikke er

repræsentativt og man får et for optimistisk syn på udviklingen. Her mener jeg, at de kvantitative analyser i langt større udstrækning kan få fat i strejkernes karakter, og hvad den egentlige reelle bevægelse bag arbejdskampene, er. Hvis man så kobler de to analyseformer sammen, får man en bedre indfaldsvinkel til problemfeltet, end hvis man kun arbejder med den ene. Jeg mener heller ikke, det er meningsfyldt kun at foretage en kvantitativ analyse. Man er nødt til at koble andre niveauer på, ellers står man bare med en lang række tal, som man egentlig ikke ved, hvad man skal stille op med.

Margit

Jeg mener også, at fordelen ved de kvantitative analyser, det er på den ene side at belyse noget om repræsentativiteten i de kvalitative analyser, fordi de kvalitative netop har tendens til at fokusere på spidskampe eller de mere avancerede kampe. Et andet punkt, hvor jeg mener, at de mere kvantitative analyser kommer ind, det er, når man skal forklare kampene. I de kvalitative analyser, ligger der altid implicit formuleret en eller anden forklaring på strejkeaktiviteten. Hvis man går tilbage til den periode, jeg arbejdede med, så var den almindelige antagelse, at strejkerne i slutningen af 60'erne og begyndelsen af 70'erne var en reaktion på især de forværrede arbejdsforhold og indførelsen af de tidsstuderede akkorder. Det var så en af de ting, jeg var interesseret i, om man kunne efterprøve på et mere kvantitativt materiale. Det rejser nogle problemer, fordi det er meget svært at få fat i nogle ordentlige data om disse forhold. Man kan prøve at gå ned f.eks. i brancher og se, hvor man har de forskellige former for lønsystemer, og man kan så relatere dette til strejkeaktiviteterne. Ellers mener jeg, det i meget høj grad kommer til at stå som et postulat i de kvalitative analyser, hvor man på den ene side finder, at der er sket nogle forværringer, på den anden side så har vi nogle strejker, ergo så kæder vi de to ting sammen. Jeg havde svært ved direkte at efterprøve denne hypotese, på grund af, at jeg ikke kunne få data. Et resultat jeg fandt var, at tilsyneladende er der også indført tidsstuderede akkorder i en række brancher, hvor der ikke er sket noget f.eks. textil- og beklædningsindustrien. Det vil sige, at man må kvalificere sine forklaringer. Det er ikke nok bare at se på en øget forværring af arbejdsforholdene, der er også nogle yderligere betingelser, der må trækkes ind. En anden forklaring knytter sig til indkomstpolitikken. Jeg har set flere strejkeanalyser, hvor man ville forklare det nye strejkeopsving som en reaktion mod indkomstpolitikken. Men vi havde også en form for indkomstpolitik i 30'erne, og der har været indkomstpolitik i England i samme periode uden noget større strejkeopsving samtidig, dvs. man må ind i en større kvalifikation af, hvad det er for nogle mere præcise betingelser der afgør, hvornår indkomstpolitik fører til et større strejkeniveau. Her mener jeg, at de kvantitative analyser har deres fordel, fordi man kan få afprøvet nogle større sammenhænge, når man benytter dem, og der ligger

jo alligevel en eller anden baghovedteori i kvalitative analyser. Man trækker alligevel altid en eller anden form for forklaring frem i disse studier.

Kurt
Det er rigtigt, at de kvantitative analyser i stor udstrækning kan bruges til sammenlignende analyser af nogle lande eller nogle brancher for derigennem at finde ud af, hvad det er for nogle faktorer, der varierer. Men spørgsmålet er, om man ikke finder nogle falske sammenhænge, og om strejker ikke er et så kompliceret socialt fænomen, at man ikke kan finde nogle enkelte forklaringsfaktorer for det?

Margit
Det er klart, at der er problemer med de falske sammenhænge, og det kan man sådan set kun afklare ved at have et stort materiale. Så kan man nemlig begynde at holde nogle bestemte forhold konstant, isolere nogle ting og se, hvilken effekt det har. Men det er klart, at strejker er et komplekst fænomen, og en af grundene til det er, at der er to hovedfaktorer bag. Den ene er, at hvis der sker en øget forværring af forholdene, ansporer det til strejkeaktivitet, men samtidig forudsætter udbruddet af en strejke ofte en vis styrkeposition, og nogle gange arbejder de to ting imod hinanden, og hvad sker der så? Jeg mener alligevel, at man må arbejde hen imod at opnå en vis systematisering. Det var tidligere en ret udpræget antagelse f.eks. i Ole Marquardts bog,[20] at en krise ville medføre et opsving i masseaktioner. Hvis man kigger på de forskellige kvantitative studier, der er lavet, så det der ud til, at stort set så sker der det modsatte, at i en krise går antallet af aktioner ned. Nogle af de andre systematiske tendenser man kan finde er, at der er bestemte grupper af arbejderklassen, hvor der ser ud til at være en lang kamptradition, f.eks. minearbejdere og havnearbejdere. Det vil sige, at der åbenbart er visse systematiske tendenser, og ved at prøve at arbejde hen imod at afdække dem, kan man kvalificere sine forklaringer.

Herman
Men de kvantitative studier, de kan vel ikke forklare meget i sig selv, men de kan pege på nogle forskelle, nogle historiske variationer, og nogle variationer mellem brancher og mellem forskellige nationer. De har nok ikke meget forklaringskraft i sig selv, men de kan måske være grundlag for nogle arbejdshypoteser. Der ligger f.eks. i forbindelsen mellem økonomisk konjunktur og strejkehyppighed en ret spændende sammenhæng, fordi man historisk har kunnet vise, at der var færre strejker i en lavkonjunktur: Når arbejdsløsheden steg over et vist punkt, så faldt antallet af strejker. Så vidt jeg ved, har man ikke kunnet se denne tendens her under krisen siden 74. Forklaringen er måske, at arbejderklassen har langt bedre reproduktionsbetingelser, altså bedre understøttelser og bedre muligheder for socialhjælp under denne her krise, end den nogen sinde har

haft under tidligere kriser, og at krisens disciplinerede virkning på den baggrund er udeblevet. Det kunne være en arbejdshypotese, som kvantitative undersøgelser kan lede på sporet af.

Margit
Jeg mener, det er oplagt, at de kvantitative studier forklarer ikke noget i sig selv, men de er et råmateriale, et nødvendigt led, når man arbejder med forklaringer. Du har tidligere sagt, at analyser af strejker fordelt på geografiske områder eller brancher ikke har nogen værdi i sig selv. Men det mener jeg, de har. Det er det første trin i en forklaring, hvis man kan finde nogle systematiske tendenser her. Strejkerne er koncentreret i bymæssige områder, i storbyer. Derefter kan man så begynde at sige, hvad det er, der kendetegner de områder. Hvis de er koncentreret i bestemte brancher, må man undersøge, hvad det er for forskellige forhold, der kendetegner de forskellige brancher. Men et problem ved kvantitative studier er, at det kan være svært at få fat i indholdet i strejkerne, fordi de kvantitative studier i høj grad bygger på sekundære kilder. Det fås ved at se på de krav, der officielt fremsættes, og det sker selvfølgelig i en selektionsproces. Det der formuleres som et krav skal være noget, der kan opnås, og det skal være noget, der på en eller anden måde kan slå igennem i offentligheden. Det kan selvfølgelig give nogle problemer, hvis man skal sige noget om, hvad for en bevidsthed der ligger bag strejkerne, og hvad det er for nogle politiske perspektiver, som en strejke rummer.

Kurt
Det er nok et spørgsmål, hvor meget vi kan bruge disse indholdsanalyser af krav ved strejker til, fordi der simpelt hen er så stor forskel på strejker. I mange strejker vil man egentlig ikke kunne opdrive nogle krav, hvis ikke lige netop Land og Folk havde spurgt en deltager, om der var nogle krav. I adskillige strejkereferater kan man se, at det hele f.eks. er startet med, at en arbejdsleder har sagt »hold kæft« til en af arbejderne, hvorefter alle er gået hjem. Det betyder, at de direkte udløsende hændelser ikke er særlig væsentlige. Årsagen til, at man er gået hjem, når en arbejdsleder siger »hold kæft«, er måske i virkeligheden, at arbejderne i forvejen er ved at koge over på grund af akkorden. Fordi der ligger nogle helt andre forhold nedenunder, som betinger strejken, mener jeg ikke, vi kan bruge kilderne til så meget. De manifeste årsager er – provokatorisk sagt – uinteressante.

Margit
Det er klart, at der ligger nogle problemer her, og det gælder specielt ved de kortvarige strejker. Der får man ikke ret meget med i aviserne. Men jeg husker fra min kildelæsning af aviser og primært Land og Folk, at hvis vi har en lidt længere strejke, så begynder de på anden- eller tredjedagen at skrive lidt mere om, hvad det egentlig er, der ligger bag. Så har

de snakket med forskellige folk, og så får man en mere detaljeret redegørelse, som jeg mener, man så kan trække ind og bruge yderligere til at sige noget om strejkernes baggrund. Den anden måde at komme om ved det på er selvfølgelig, at man laver en analyse af forholdene inden for branchen. Det var det jeg forsøgte, men som blev meget svært at komme igennem med og sammenkoble med selve strejkeanalysen: Hvad er det for nogle krav, der stilles, hvordan hænger de sammen med den materielle udvikling inden for branchen?

Herman
I en del af litteraturen overspiller man forsøget på at opspore kvantitative forskelle og forklare dem. Jeg synes, den måde, Hyman løser det på i sin bog om strejker, er meget god.[21] Han prøver at tage nogle af de mange forklaringsfaktorer op én efter én. Er det fordi lønnen er for lav? Er det fordi der er en bestemt teknologi eller på grund af nogle bestemte lønsystemer osv? Så kan han i hvert enkelt tilfælde henvise til nogle studier, der viser, at de har betydning for antallet af strejkerne. Men så slutter han et sted, som man altid må slutte i de her snakker, i et eller andet afsnit, der hedder »Arbejdere er mennesker«. Her kommer den usikkerhed ind, der altid ligger omkring menneskelige handlinger, man kan aldrig 100% reducere menneskelige handlinger på nogle forklaringsvariable. Det er også det, man kan kalde det autonome element i strejkerne. Man kan finde nogle forskelle, man kan forsøge at forklare forskellene, men der er en grænse for alt det der, og den grænse ligger ved, at man ikke systematisk kan forklare og forudsige den menneskelige handling. Den type handling kan man helt abstrakt relatere til modsætningen mellem kapital og lønarbejde. Det giver den rent abstrakte strejkemulighed. Men i hvor stor udstrækning, hvor langvarig osv., hvor mange der vil strejke, kan man ikke analysere, ikke mindst de borgerlige, som er gået over i en forstenet analyseform, hvor tallene begynder at leve deres eget liv, og strejkerne bliver ligesom ikke andet end tal og tegn på noget andet end sig selv. Det, mener jeg, er farligt.

Margit
Nu ved jeg ikke, hvem du sigter til, for det problem du rejser, det gælder generelt inden for sociologien. Du kan ikke forudsige 100%, men du kan nå frem til nogle sandsynligheder, og det er så det, du kan arbejde hen imod. Der er nogle, der drager den konklusion, at klassekampen så kun er nogle specifikke forhold, som vi ikke kan udlede noget systematisk om, og at vi kun kan forstå det historisk specifikke ud fra den konkrete situation. Det mener jeg er en forkert konklusion at drage. Man kan stadigvæk finde nogle systematiske tendenser.

Herman
Det er klart, at man skal forsøge at forklare så langt man kan. Det man skal advare imod er en determinisme omkring disse her forhold.

Hvad kan arbejdskampstudier bruges til?

Kurt

Jeg mener, et problem ved jeres undersøgelser er, at de resultater, I når frem til, i stor udstrækning kun bruges i intellektuelle kredse, som nu engang interesserer sig for disse områder, mens de ikke i særlig udstrækning bliver inddraget som led i den erfaringsopsamling, der sker i strejkebevægelsen. Arbejdskampstudier kan kun bruges meget lidt af de strejkende, for hvad kan en arbejder bruge den viden til, at der er en sammenhæng mellem hans kamp og konjunktionerne?

Margit

Det er et relevant problem, du rejser. Et af formålene med min undersøgelse var at vise, hvor strejkeaktiviteten fandt sted, i hvilke brancher eller underafdelinger af brancher strejkeaktiviteten var koncentreret. Man har generelt haft en tendens til bare at sige: Nå, der er mange strejker der, så må der også være en høj strejkehyppighed eller strejkeintensitet. Man har ikke sat det i relation til, hvor mange arbejdere der var beskæftiget. Noget af det, der overraskede mig, det var, at en af de grupper, der havde den højeste strejkehyppighed, det var tobaksarbejderne. Undersøgelserne kan bidrage til at opsamle nogle erfaringer og sprede viden om, hvor der foregår en aktivitet, som man senere må kunne bruge. Hvis man fører sådan en undersøgelse videre eller fører sådan et arkiv videre, som I arbejder på, så må de aktionerende arbejdere også kunne se: Hvor kan der være opsamlet nogle kamperfaringer? Hvem kan man kontakte?, og det samme for den socialistiske bevægelse: Hvor er kampaktiviteterne og kamperfaringerne koncentreret? De viser desuden noget om de forskellige former for strejker, der eksisterer. Tidligere var der især på den intellektuelle venstrefløj en tendens til at se strejker som ensbetydende med en styrkeposition. Min undersøgelse viser, at det ikke uden videre er rigtigt, samt at den kritik af fagbevægelsen, af det fagretslige system, af arbejdsretten, som man mente strejkebevægelsen var et udtryk for, den var i virkeligheden temmelig begrænset i forhold til strejkebevægelsen som helhed.

Kurt

Hovedproblemet er stadigvæk, hvilken kanal man egentlig skal benytte i disse sammenhænge. Skal du prøve at benytte partierne? Skal du sende partierne dine resultater? Skal du sende dem til forbundene eller til diverse støtteorganisationer? f.eks. Formandsinitiativet? F.eks. blev Slagterirapporten[22] udsendt til nogle af tillidsmændene i Slagteriarbejderforbundet. Det førte til en gevaldig hetz plus et reelt tilbageslag for strejkende inden for området. Forbundet gik til modangreb og sagde, at rapporten var fyldt med fejl og lavet af venstreorienterede studenter, der kun ønskede at lave ballade.

Herman
Jeg var med til at lave Slagterirapporten, og jeg tror ikke, at det arbejde vi lavede førte til tilbageslag. Problemet var sådan set, at der ikke var nogen faglig politisk bevægelse at gribe fat i og knytte an til udover den meget svage organisering, der var i Arbejdersolidaritet. Jeg tror ikke, at den hetz, der blev kørt i fagbladet Slagteren i og for sig svækkede arbejderne, fordi det førte også til en diskussion. Der var jo mange indlæg, der støttede rapporten. Der kørte diskussion i fagbladet, som så senere endte med, at man lagde profilen om og blev mere åbne i emnevalget og mere aktivt forsøgte at integrere den modstand, der kom fra de mange lokale strejker. Der var gode erfaringer med at sende den direkte til de folk, der var beskrevet og analyseret i rapporten. Det gjaldt specielt Holstebro-folkene,[23] hvor der var et ret udførligt interview med dem, der strejkede, og det blev læst af dem. Den eneste måde man kan knytte an til strejkebevægelsen på, det er at gå meget tæt ind på deres kamp og deres egen forståelse af situationen og så formulere noget ud fra det og så give det tilbage til dem, på samme måde, som man nu med en række aktiviteter har lavet film f.eks. stilladsarbejderfilmen som den sidste. Det mener jeg er meningsfyldt arbejde. Film er nok bedre, fordi den er både god for stilladsarbejderne selv og kommer også langt videre ud og kan bruges meget bedre, ved en senere arbejdskamp, end en bog om en specifik strejke kan bruges.

Kurt
Men jeg mener, man gav forbundet et for let spil, fordi man fik stødt tillidsmandsniveauet fra sig, selv om nogle tillidsmænd også stillede sig relativt velvilligt.

Herman
Det er jeg enig i, og det mener jeg er et politisk problem. Vi i gruppen lå på det tidspunkt meget under for den antifagforeningsholdning og antitillidsmandsholdning, som »det nye venstre« kom med, og som især blev formuleret af Kjeld Schmidt og Ilja Wechselmann[24] og som også slog meget kraftigt ind i Arbejdersolidaritet. Den gennemsyrer i nogen grad Slagterirapporten. Alle andre end de menige arbejdere er sådan set udsat for en ret hård kritik i den rapport, og det betyder, at der var nogle muligheder, som vi burde have spillet noget mere på. Men jeg mener, en sådan rapport kan indgå i en proces på en lokal arbejdsplads. De meldinger, jeg har fået fra Holstebro nogle år senere, var, at de havde haft en del flere kampe, som bare havde været af kortere varighed og måske ikke var direkte slået ud i strejke, men hvor de havde fået forbedret deres arbejdsforhold, plus at de havde et usædvanligt godt sammenhold i den afdeling efter den lange strejke og havde det i mange år efter. Det er den proces omkring opbygningen af et eller andet kollektiv, hvor sådan nogle strej-

keerfaringer kan gå ind og styrke processen. I virkeligheden kan man ikke ændre særlig meget ved rapporter og analyser, men man kan hoppe på en proces, som er der i forvejen.

Kurt
Et andet problem er, at vi må regne med, at arbejdsgiverne også er interesseret i at få et overblik over, hvordan strejkeaktiviteten udvikler sig. De har jo selv gjort et stort arbejde og forbedret deres statistikker det sidste halve års tid. Spørgsmålet er så, hvem der er bedst til at udnytte disse informationer, arbejdsgiverne eller arbejderne? Her må man vel sige, at det er arbejdsgiverne, fordi de har det kvalificerede mandskab og penge til at gøre det. Har du tænkt på, at dine statistikker kan bruges i andre sammenhænge, end du måske umiddelbart ønsker?

Margit
Jeg har tænkt på sådanne problemer. Jeg mener, man kan være nødt til at fremlægge sit materiale, så man ikke lukker for sine kilder, det gælder såvel LO som DA. Det betyder også, at begge parter i visse tilfælde kan bruge det. Men jeg mener sådan set ikke, man kan komme ud over det problem. Alt kortlægningsarbejde det vil både arbejdersiden og arbejdsgiversiden kunne bruge. Det politisk mest spændende for venstrefløjen, det ville være at analysere betingelserne for succesrige kampe over for nederlagskampe, og det vil arbejdsgiverne selvfølgelig være akkurat lige så interesseret i at kunne få kortlagt. Jeg mener, at medmindre man prøver at holde sine rapporter hemmelige, og det kan man selvfølgelig ikke, så ser jeg ikke, at man kan komme ud over problemet. Det man kan gøre, er at sørge for at formidle dem til nogle af arbejdernes organisationer – og så i øvrigt være politisk aktiv.

Kurt
Betyder det så, at man på en eller anden måde skal gå direkte ind i organiseringen af en arbejdskamp, f.eks. ved arrangering af støttefester eller andre støttearrangementer for derigennem at formidle resultaterne, eller skal man bare udsende denne her tykke bog på et eller andet tidspunkt? Der er forskel på analysen af Holstebrostrejken i Slagterirapporten og din analyse, Margit. Slagterirapporten er jo meget konkret, hvor man interviewer nogle strejkedeltagere om deres problemer. Det giver umiddelbart pote, mens det er vanskeligere at bruge nogle tal.

Herman
Der er i hvert tilfælde to ret så fundamentale forskellige måder at arbejde på. Det ene er at sigte på masseformidling, simpelt hen til alle eller så godt som alle deltagere i de strejker, man analyserer. Her mener jeg, det bedste er at gå ind meget tæt i forhold til en aktion, med i støttearbejdet, altså kende aktionen indefra og kende nogle af folkene indefra, simpelt

hen blive en del af historien, ellers tror jeg ikke, man kan influere på situationen ved en analyse. Så er der en fundamental anden måde. Der er de mere generelle analyser af Margits type og vores egen analyse af Storbritannien, og som jo ikke slår ind i et massepublikum alene af den grund, at de fleste arbejdere ikke læser bøger. Der må man mere forestille sig en eller anden trinudvikling af formidlingen.

Forestillinger om arbejdskampe på venstrefløjen

Margit
Et af udgangspunkterne for min analyse var, at der på det tidspunkt lå en meget stor overvurdering af potentialer i arbejdskampene. Det kom bl.a. til udtryk i Jens Brinch og Kjeld Schmidts strejkeanalyse i Kurasje,[25] som blev meget læst, hvor man betegnede strejkebevægelsen med ordene, »revolution«, og senere gik det videre i Kjeld Schmidts analyser, som blev meget fremherskende i VS. Jeg mener, der lå en fantastisk overvurdering af betydningen af de spontane kampe og de bevidsthedspotentialer, som lå i dem og også af strejkekomiteerne. Det kom til at gå direkte videre i VSs faglige politik, hvor man så strejkekomiteerne som et foreløbigt udgangspunkt for senere fabriksråd. Her mener jeg, der lå nogle meget store illusioner, som bundede i en forkert analyse af situationen, en overpolitisering, og som førte til en uheldig politisk strategi, fordi det førte til en enorm kamp imod »fagforsteningen« og »mistillidsmændene«, imod Socialdemokratiet DKP og SF. Det var en af grundene til, at VS ikke fik nogen basis i arbejderklassen.

Herman
Jeg mener, at der var et vist materielt grundlag for fagforsteningsteorien. Der skete det, at mange arbejdere kom ud i kamp og oplevede den situation, at deres fagforbund gik imod dem, og da de manglede tradition for faglig kamp, så kunne de ikke kanalisere det i retning af en ændring af forbundets politik. Der ligger meget i den danske fagbevægelses struktur, som giver næring til den slags teorier, fordi der bestandig er nogle arbejdere, som kommer ud i kamp og som får nogen på snuden af fagbevægelsens top. Det er de erfaringer, der gør, at nogle venstreorienterede intellektuelle kan komme med teorier om fagforstening og mistillidsmænd. Teorien var selvfølgelig gal, fordi det er klart, at hvis en arbejderklasse ikke kan revolutionere sin egen fagbevægelse, så kan den heller ikke revolutionere samfundet. Men der ligger alligevel et eller andet moment af sandhed i udgangspunktet. Jeg mener, forholdene i fagbevægelsen er ændret. I dag har man i langt højrere grad respons i dele af fagbevægelsen i forhold til overenskomststridige strejker, end man havde dengang. Arbejdersolidaritet satte gang i strejkestøttebevægelsen, der siden er slået ind i fagbevægelsens venstrefløj.

Margit
Det, som jeg synes var problemer, var, at man overførte nogle udenlandske erfaringer til de danske forhold. Når man så den stærke politisering i Danmark, så var det fordi man havde set majoprøret i Frankrig i 68, bevægelserne i Italien, og det var de erfaringer, man overførte til Danmark. Det var en fantastisk undervurdering af reformismens dominans i Danmark og en stor overvurdering af mulighederne for at rejse nogle alternative faglige organisationer og strejkekomiteer. Det var jo meget få steder, der blev lavet strejkekomiteer, så jeg mener sådan set, at man allerede på det tidspunkt godt kunne se, at teorien var forkert.

Herman
Jeg er fuldstændig enig i det, du siger. Men på en eller anden måde ligger problemet der stadig på venstrefløjen. At ret store grupper af arbejdere for tid til anden handler imod den reformistiske fagbevægelses ledelse, men stadig i det store hele er loyale over for denne fagbevægelse og identificerer sig med den. Venstrefløjen har stadigvæk problemer med, hvordan man får denne opposition organiseret på en konstruktiv måde.

Margit
Men man har jo også ændret strategien i VS med hensyn til fagforeningerne.

Kurt
Jeg synes, at det, der mangler i dag, er en indgående analyse af udviklingen i venstrefløjspartiernes strategier. Så vidt jeg kan se, skifter strategierne meget hurtigt i forhold til de forskellige bevægelser, som pludselig dukker op. Kommer en strejkebevægelse, så hopper man på den og udvikler nogle teorier om, at netop spontane strejker er centrale. Dukker boligbevægelser så op, så skifter man i stor udstrækning fra strejkeaktiviteten som centrum til nogle reproduktionsstrategier af en eller anden art. Partierne må på en eller anden måde bruge resultaterne af arbejdskampstudierne til at kvalificere strategierne, så strejkeaktiviteterne i højere grad placeres i en balanceret og stabil sammenhæng. Nogle forbund er begyndt at operere positivt i forhold til strejkeaktiviteterne, hvilket betyder, at man i meget større udstrækning har mulighed for at knytte an til nogle af disse organisationer end tilfældet var i begyndelsen af 70'erne. Det er givetvis en udvikling igang i flere LO-forbund og ligeledes i nogle FTF-forbund i dag, som gør, at man har en langt bredere basis at arbejde ud fra.

Noter

1. Denne artikel er et redigeret båndudskrift af en diskussion redaktionen arrangerede den 8. maj 1979. Diskussionen udspandt sig på grundlag af, at alle deltagere skriftligt i forvejen havde præsenteret deres synspunkter over for hinanden ud fra nogle diskus-

sionspunkter, redaktionen havde opstillet og som fremgår af strukturen i samtalen. Knud Knudsens artikel: Arbejdskampe som indfaldsvinkel til arbejderbevægelsens historie. Et diskussionsindlæg, der er bragt i Meddelelser om Forskning i Arbejderbevægelsens Historie nr. 12, april 1979 lå ligeledes til grund for diskussionen.

2. **Margit Groth,** født 1945, magister i sociologi, ekstern lektor ved Institut for Samfundsfag ved Københavns Universitet. Magisterkonferens om Strejker i Danmark 1969-72, Institut for Organisation og Arbejdssociologi. Handelshøjskolen, København 1977. Forkortet og bearbejdet udgave samme sted 1979. Sammendrag i artiklen i Nordisk Tidsskrift for Politisk Økonomi, nr. 6, 1978.
Herman Knudsen, født 1947, cand. phil. i samfundsfag, p.t. kandidatstipendiat ved Aalborg Universitetscenter. Sammen med Jette Sandahl forfatter til Arbejdskamp i Storbritanien. Strejker og fabriksbesættelser i begyndelsen af 1970'erne. Modtryk. Århus 1974. Medforfatter til Slagterirapporten. Studenterfronten, Århus Universitet 1971, og Tillidsmandsrapporten. Modtryk, Århus 1974.
Kurt Leihardt, født 1951, stud. scient.pol. Har deltaget i opbygningen af et arbejdskamparkiv i relation til Fagkritisk Front på Institut for Statskundskab på Århus Universitet. Har i studiet arbejdet med problemstillinger i forbindelse med kvantitativ måling af strejkeaktivitetens omfang med slagterisektoren som eksempel, upubl. manus, dec. 1978.
3. Sabro ØB-konflikten: En konflikt på A/S Ths. Sabro & Co. afdeling Østboulevarden i Århus i foråret 1975, hvor 70 smede sagde nej til virksomhedens forsøg på at indføre et tidsstuderet lønsystem.
Storno-konflikten: 112 radio- og finmekanikeres strejke på elektronikfabrikken Storno i København i perioden 8/9-7/10 1975 i protest mod sammenbrudte lønforhandlinger.
4. BT-konflikten: 1000 grafiske arbejderes konflikt med bladhuset Berlingske Tidende dec. 1976 - juni 1977 om indgåelse af en ny husaftale, hvor ledelsen forlangte en forringelse af arbejdernes arbejdsforhold.
5. Porcelænskonflikten i 1976: 1200 arbejdere i konflikt på Den kongelige Porcelænsfabrik i København i perioden 17/6-16/9 1976, efter at ledelsen havde afvist et lønkrav.
6. Socialistisk arbejderklub (S.A.K.) dannet i maj 1975 i Århus. Tværsocialistisk forening, hvis formål bl.a. er at støtte strejkende arbejdere.
7. Uniprint-konflikten: 70 grafiske arbejderes strejke og protest mod lukning af deres arbejdsplads, Uniprint, Winthers Forlag i København i perioden 15/1-24/3, 1975.
8. Stilladsarbejderkonflikten: 106 københavnske stilladsarbejderes strejke i perioden 2/1-5/5 1978 for at få 4 fyrede arbejdskammerater genansat.
9. Asfaltarbejderkonflikten: 30 københavnske asfaltarbejderes konflikt med Dansk Asfaltfabrik i perioden 25/1-18/4 1979 for at få 9 fyrede arbejdskammerater genansat.
10. Foreningen Arbejdersolidaritet blev dannet som en slags resultat af den 17 dage lange strejke hos kødfirmaet Schaub & Co. i Nyborg i november 1970. Den blev stiftet 1. maj 1971 og havde bl.a. til formål at støtte strejkende arbejdere. Den er nu ophørt med at eksistere.
11. Margit Groth: Strejker i Danmark 1969-72. Institut for Organisation og Arbejdssociologi. Handelshøjskolen. København 1979.
12. 1. Maj Fonden er en tværsocialistisk solidaritetsfond til støtte for arbejdskampe og kritisk forskning. Stiftet 1. maj 1972.
13. Meatcutkonflikten: 56 slagtersvendes strejke i slagteriet Meatcut i Aalborg i perioden 23/8-16/9 1976 på grund af utilfredshed med arbejdsforholdene.
14. Porcelænskonflikten 1972/73 løb i perioden 28/11 1972 til 20/2 1973.
15. Herman Knudsen og Jette Sandahl: Arbejdskamp i Storbritanien. Strejker og fabriksbesættelser i begyndelsen af 1970'erne. Modtryk. Århus 1974.
16. Shorter E. og Tilly C.: Strikes in France 1830-1968. London 1974.
17. Justitsministeriets cirkulæreskrivelse af 30/6 1976 om fysiske blokader.

18. Formandsinitiativet: Uformel kontaktorgan for en del af den faglige opposition i Københavnsområdet bestående af 30-40 københavnske fagforeningsformænd. Har siden 1960-61 og især efter 1970 indkaldt til møder, konferencer og demonstrationer i forbindelse med centrale faglige og politiske begivenheder.
19. Majstrejkerne 1974: Strejker i perioden 9.-23. maj 1974 i protest mod den borgerlige Poul Hartling-regerings lov om forhøjelse af en række udgifter.
Auguststrejkerne 1976: Strejker i dagene omkring 16. august 1976 i protest mod den socialdemokratiske Anker Jørgensen-regerings forlig med de borgerlige partier (det første augustforlig) om en indkomstpolitisk ramme.
1978-strejkerne: Strejker i protest mod dannelsen af koalitionsregeringen mellem Socialdemokratiet og Venstre i august 1978.
20. Ole Marquardt: Konjunkturforløb og klassebevidsthed. Den jyske Historiker nr. 1 1974.
21. Richard Hyman: Strikes. Fontana. London 1972.
22. Slagterirapporten. Studenterfronten. Århus Universitet 1971.
23. Holstebrokonflikten: 58 mand på slagteriet i Holstebro strejker i perioden 24/8-9/9 1971 i protest mod arbejdsforholdene.
24. F.eks. i Kjeld Schmidt og Ilja Wechselmann: Den danske fagforstening. Forlaget Røde Hane. København 1970.
25. Jens Brinch og Kjeld Schmidt: Revolution og kontrarevolution i Danmark. Den danske strejkebevægelse 1969-70 og modtrækkene mod den. Kurasje 2-3 1970.